

PAPEŽSTVÍ V EKUMENICKÉM ROZHOVORU

Úřad a pravomoc papeže se v posledních deseti letech stává stále častěji předmětem mezikonfesních rozhovorů. To je umožněno tím, že na jedné straně soulad nebo přiblížení v jiných sporných otázkách přinesly i určité uvolnění a vyjasnění v kontroverzích kolem papežství; na druhé straně bereme dnes v ekumenickém hnutí cíl viditelné jednoty církví tak vážně, že nás to povzbuzuje, abychom dějinně vyrostlé struktury a úřady celocírkevní jednoty, k nimž papežství v každém případě patří, hodnotili nezaujatěji. Je vzrušující vidět, jak zainteresovaně a otevřeně se dnes nekatolící křesťané a církve po období jednoznačného odmítání nebo lhostejného opomíjení zabývají posláním a primátem papeže. V tomto článku chceme A. podat přehled o nejnovějším vývoji v rozhovoru o papežském úřadě a B. naznačit, jak by se mohlo z katolické strany přistoupit k reformě struktur papežství. (ThG)

A. Vývoj v nekatolických církvích

Snahy o nové promyšlení otázky římského primátu lze zjistit zejména v oblasti pravoslavné, starokatolické, luterské a anglikánské církve.

Pravoslavné církve

Od počátku 2. vatikánského koncilu vystoupily církve tzv. byzantské ortodoxie, zastoupené především ekumenickým patriarchátem v Cařihradě a patriarchátem ruské pravoslavné církve, do úzkých kontaktů s Vatikánem. Nový vztah neurčují tolik komise pro dialog jako spíše setkání církevních vůdců a symbolická gesta. Sem patří tři setkání cařihradského patriarchy Athenagorase I. s papežem Pavlem VI., v r. 1965 oboustranné zrušení vzájemné exkomunikace Říma a Cařihradu z r. 1054 a významné gesto papeže Pavla VI. vůči vyslanci ekumenického patriarchátu v prosinci 1975 při výročí zrušení klatby. Po eucharistické slavnosti v Sixtinské kapli poklekl papež před metropolitou Melitonem z Chalkedonu a políbil mu nohy. Patriarcha Dimitrios I. k tomu prohlásil: „Tento velký čin Jeho svatosti označujeme za pokračování tradice biskupů, oněch otců nerozdělené církve, kteří svou pokorou vystavěli věci nejvyššího významu. Tímto veřejným aktem (...) římský papež Pavel VI. překonal sám sebe jakožto papeže (s est dépassé lui même). Ukázal církvi a světu, co to je a co to může být křesťanský biskup, především první biskup křesťanstva: je to síla smíření a sjednocení pro církve a svět“ (1). Metropolita Meliton ze své strany mohl zase papeži ohlásit, že z iniciativy ekumenického patriarchátu v Cařihradě byla vytvořena *všeppravoslavná* teologická komise, která má připravovat oficiální dialog s římskokatolickou církví (2).

Směrodatní zástupci východní církve jsou ochotni přiznat římskému biskupovi „předsednictví v lásce“ (podle slov sv. Ignáce z Antiochie o římské církvi), uznat ho jako „prvního co do pořadí a co do cti“ (3). Pravoslaví však reaguje vysoce citlivě na všechno, co by se mohlo jevit jako pomíjení nebo neúcta k samostatnosti biskupů a jejich církví. Necítí se proto schopno přijmout dogmata Prvního vatikána (1870), týkající se papežství. Nárok na jurisdikci nad všemi biskupy a církvemi, jež tato dogmata obsahují, odporuje prý původní struktuře církve. Také podle východní tradice

přísluší římskému biskupovi sice „zvláštní autorita v církvi“, jeho primát však neznamená žádnou právní kompetenci nebo mocenské postavení *iure divino* nad ostatními církvemi, nýbrž poslání vykonávat „služebnou funkci koordinující lásky a iniciativy“ v rámci konciliárního společenství církví (4). Aniž bychom chtěli násilně vyvozovat důsledky, můžeme se ptát, zda v takovéto kvalifikaci papežského úřadu při všech vymezeních není přece jen obsaženo více než jen „čestný primát“. (5, 6).

Starokatolická církev

Roku 1969 uveřejnil Mezinárodní starokatolický sjezd v Bonnu sedm tezí k otázce papežského primátu. Pokud jde o novozákonní zdůvodnění primátu, říká se zde, že jedinečné postavení Petrovo sice striktně vzato vylučuje poslušnost, že se však Petrovi přiřčený úkol „musí v církvi uplatňovat i dnes“. Lze prý konstatovat, že funkce, která v průběhu dějin připadla Římu, byla – viděno vcelku – „znamením přijetí tohoto úkolu.“ První vatikánský koncil však autoritativní myšlení dogmatizoval, což nelze dokázat z Písma ani z tradice. I římskokatolická teologie dnes ve světle Druhého vatikána „hledá takový popis funkce primátu, který by církvi skutečně sloužil“. Jakožto službu Kristu a jednotě církve měl „Petrův úřad“ úkol – který nelze chápat jako právní zmocnění – „ve všech situacích rozhodování přicházet s iniciativou, jež by církvi ozřejmovala možnost a nutnost dospět ke společnému rozhodnutí vyslovit svou víru a viditelně projevit svou jednotu“ (7).

V prohlášení ke stému výročí Prvního vatikánského koncilu (18. 7. 1970) se starokatoličtí biskupové Utrechtské unie vracejí k stanoviskům z raných dob starokatolické církve a hlásí se k „primátu římského biskupa, jak byl uznáván na základě Písma otcí a koncily staré, nerozdělené církve“. Papežský primát musí však sloužit místním církvím a jejich vzájemnému společenství, přičemž je třeba odpovídajícím způsobem do něj zahrnout kolegiální a konciliární prvek, aby se podpořila církevní jednotu. Jednostranně právnícké chápání primátu deformuje jeho původní úkol. Proto jsou dogmatické formulace 1. vatikána dnes stejně jako dříve nepřijatelné. Svědectví Písma a tradice se tehdy dostatečně neuplatnilo, protože chyběla nutná otevřená příprava. I když je politováníhodné, že dekry z r. 1870 byly potvrzeny 2. vatikánským koncilem bez dostatečného přezkoumání, vyjádřila se tu naděje na vývoj, který by mohl vést k nové a přesvědčující podobě „petrovské služby“ (8).

Stanoviska protestantské teologie

Hlasy přicházející z tohoto prostoru jsou přímo udivující, když uvážíme, že ještě r. 1953 probíhalo v evangelické zemské církvi ve Württembergu naukové kárné řízení, při němž byl zbaven svého úřadu evangelický farář Richard Baumann, protože se hlásil k Petrovu úřadu jakožto trvajícimu úřadu v církvi (9).

Významný krok v chápání papežství je zpráva oficiální „lutersko–římskokatolické diskusní komise“, uveřejněné r. 1974 v USA („Úřad a univerzální církev“). Téma primátu (otázka neomylnosti byla odsunuta do dalšího stadia rozhovorů) se projednávalo v souvislosti s obsáhlou otázkou univerzální církevní jednoty a orgánů, jež jí slouží. „Mezi luterány roste vědomí nutnosti specifického úřadu, který slouží jednotě a univerzálnímu poslání církve (...) Souhlasí s tím, že vzhledem k výkonu

tohoto úřadu by měly být vážně vzaty v úvahu instituce, jež mají své kořeny v historii. Církev by měla použít zachovaná znamení jednoty, protože nová znamení nelze prostě jen tak vynalézt“ (10). K těmto znamením patří i papežský úřad, jehož pozitivní roli v dějinách luterská strana může uznat. „Ve víře v suverénní Boží svobodu nemohou (luterští partneři) popřít, že Bůh může v budoucnosti znovu ukázat papežství jako milostivý dar svému lidu. Možná, že by to mohlo znamenat primát, v jehož rámci služba papeže jednotě ve vztahu k luterským církvím by měla spíše pastorační než právní ráz“ (11). Ve světle souhlasu, jehož bylo dosaženo v teologickém dialogu mezi katolíky a luterány, se kladou luterským církvím otázky: „zda jsou ochotny tvrdit spolu s námi, že papežský primát, obnovený ve světle evangelia, nemusí být překážkou smíření: zda jsou ochotny uznat nejen oprávněnost papežského úřadu ve službě římskokatolickému společenství, ale i možnost a žádoucnost papežského úřadu v širším společenství, jež by zahrnovalo luterské církve“ (12).

Je pozoruhodné, jak přistupovala diskusní skupina k otázce biblického zdůvodnění (13). Ve společném prohlášení se praví, že otázka, zda Ježíš dosadil Petra za prvního papeže, se dnešní exegezi musí jevit jako anachronismus, protože se tu do Nového zákona zpětně promítá pozdější model církevní služby jednotě. V otázce odůvodnění jde dnes o to, nakolik tato pozdější aplikace výpovědí – určených Petrovi – na papežství „je v souladu s úmysly Nového zákona“ (14). Je to tedy pohled zaměřený na dějiny tradice resp. dějiny účinku, který přesahuje izolovaný pohled na Nový zákon (nebo dokonce na jednotlivá „dokládající místa“) a vývojové linie, založené v Novém zákoně, rozvíjí do poapoštolské doby (15). Zpráva ukazuje, že evangeličtí teologové mohli dojít k pozitivnímu hodnocení takových směrů vývoje. Na druhé straně je zde distance od katolického pojetí, podle něhož papeži přísluší výsady „z božského práva“ (*iure divino*). V této rozdílné pozici lze však vidět možnosti zprostředkování. Tradiční rozlišování mezi „božským“ a „lidským“ právem je vzhledem k dnešnímu kladení otázek nepostačujícím schématem, a ani luteráni nechtějí výkon univerzálně církevního úřadu chápat jako něco, co by bylo přenecháno lidské libovůli (16).

Tento americký dokument zobrazuje zvláště pokročilé stadium mezikonfesního dialogu. Není to však v protestantsko–katolickém rozhovoru ojedinělý jev. Už v „maltském dokumentu“ (1971) oficiální studijní komise Luterského světového svazu a římskokatolické církve nebyl papežský úřad jakožto viditelné znamení jednoty církví vyloučen, pokud by byl novou teologickou interpretací a praktickým přestrukturováním podřízen primátu evangelia (17). V německém protestantismu našel americký diskusní příspěvek pozitivní odezvu. (18). Mezi evangelicko–luterskými teology zvláště W. Pannenberg z Mnichova rozhodně zahrnul do své ekleziologické koncepce papežský úřad. Vychází z toho, že církevnímu úřadu z jeho podstaty připadá odpovědnost za jednotu věřících. Takový úřad jednoty je nutný na všech rovinách života církve – místní, oblastní i nadoblastní. Proto i církev jako celek vyžaduje úřad, který je oprávněn k tomu, aby za určitých podmínek mluvil a jednal jménem všech křesťanů. Že křesťané odtržení od Říma zde postrádají cosi, co podstatně patří k jednotě Kristovy církve, to si musí protestantské církve zřetelně uvědomit. Stará sporná otázka, zda specifická pravomoc biskupů a papeže vychází z božského nebo lidského práva, „nemusí být pro dnešní diskusi rozhodující, když uvážíme, že omezené užívání pojmu božské právo v reformaci souvisí s pojetím Písma jako jediného zdroje

božského práva, že však na druhé straně nutnost vytvoření biskupského úřadu a nejvyššího uznávání úřadu jednoty v křesťanství lze odvodit z podstaty církve samotné“. Forma a podmínky jednoho úřadu jednoty příslušného pro všechny křesťany musí být předmětem odpovídajících jednání mezi církvemi; výchozím bodem může přitom být nový způsob rozlišování mezi kompetencí papeže jakožto patriarchy latinské církve a jeho univerzálním biskupstvím (19).

V oblasti *reformovaných* evangelických církví se oficiální ekumenické rozhovory dosud nezabývaly papežským úřadem tak důkladně a s takovými výsledky (20). Projevy některých teologů však ukazují, že i zde se tomuto tématu věnuje velká pozornost. Znamý ekumenik Lukas Vischer je toho názoru, že pouhé odmítání papežství není odpovídajícím postojem v dialogu. „Pravoslavní a protestantští teologové musí říci, jaké alternativy nabízejí. Jak se má církev udržet v pravdě a v jednotě, nemá-li se to dít papežskou službou? Pravoslavné a protestantské církve zde zůstávají často dlužny odpověď jak teoreticky, tak prakticky“ (21). Vischer vidí prostředek k udržení univerzálního společenství a jednoty církve především v rozvoji „*konciliární praxe*“. Ta spočívá v tom, že místní církve žijí ve vzájemné výměně a stále vzájemné radě. „Římský biskup by mohl v tomto konciliárním společenství hrát důležitou roli. Mohl by přispívat k tomu, aby toto společenství vznikalo a konstruktivně fungovalo, Konciliární setkání vyžaduje řídicí instanci, aby se mohlo rozvíjet (...) Mohlo by mít smysl, aby se tato instance konkretizovala v osobním úřadě. Vždyť jak snadno mohou být konciliární setkání manipulována skrytými neosobními silami, např. byrokracií“ (22).

Velmi angažovaně vystupuje pro dorozumění s katolickou církví o papežství reformovaný teolog Jean-Jacques von Allmen. (–) „Generálního sekretáře světové církve nepotřebujeme ani my ani katolíci. Když už papež, tedy takový, který stojí ve svátostném úřadě biskupa a odtud vykonává svou službu. Jen žádnou sekularizaci papežského úřadu!“ (23). (–)

Anglikánské církve a papežství

Oficiální rozhovor mezi anglikánským církevním společenstvím a římskokatolickou církví byl zahájen v návaznosti na návštěvu canterburského arcibiskupa Michaela Ramseye u papeže Pavla VI. v Římě (1976) Už v prvním, přípravném stadiu dialogu byla stanovena jako cíl „plná, organická jednota“ obou církví, tak aby sahala od plného svátostného společenství až k papežskému úřadu jakožto strukturnímu elementu. Mezinárodní anglikánsko-římskokatolická komise, ustavená r. 1970 Římem a Canterbury, zveřejnila v následujících letech se souhlasem svých církevních vedení (která je však dosud formálně nepřijala) důležité společné texty: 1971 o eucharistii („Windsor Statement“), 1973 o úřadu a ordinaci („Canterbury Statement“). R. 1974 se začalo s diskusí o tématu „církve a autorita“ a v tomto rámci se jednalo i o otázce papežské autority popř. neomylnosti. Jako výsledek vyšlo počátkem r. 1977 „Společné prohlášení o autoritě v církvi“ („Venice Statement“) z r. 1976 (24).

Myšlenkový postup a argumentace dokumentu jsou spíše induktivní (vycházejí z určitých dějinných směrů vývoje) než deduktivní nebo exegetické. Zdůvodnění celocírkevního primátu se nehledá bezprostředně v biblických textech. Předpokládá se to, co bylo vypracováno ve společném textu „Úřad a ordinace“ (1973) Tam byl smysl

církevní služby chápán jako budování věřícího společenství (koinonia) s odvoláním na Ef 4,11–13. „Jako každé lidské společenství, tak i církev potřebuje ohnisko vedení a jednoty: to jí dává Duch svatý v ordinovaném úřadě“ (č. 7). Benátské prohlášení zdůrazňuje nyní společenství církví přesahující místní církve. Patří k úkolům biskupa, učinit jednotu své církve se všemi ostatními církvemi viditelnou a podporovat ji (č. 8). Tuto povinnost konají biskupové také tím, že se na různých rovinách scházejí s pravomocí vynášet závazná a za některých okolností neomylná rozhodnutí (č. 9,19). Tato regionální „koinonia“ (jednota a společenství) církví se však v průběhu dějin uskutečňovala také jiným způsobem: určité významné biskupské stolce obdržely status primaciálních stolců: jejich držitelé měli podporovat biskupy příslušné oblasti a podporovat jejich spolupráci (č. 11). Primát a konciliarita jsou vzájemně se doplňující prvky „episkopé“ (biskupského vedení a dozoru). „Koinonia církví proto vyžaduje dodržování přiměřené rovnováhy mezi oběma aspekty za odpovědného podílu celého Božího lidu“ (č. 22). Nakonec se tato linie dotahuje až k celocírkevnímu primátu. „Má-li být naplněna Boží vůle, aby společenství všech křesťanů bylo jedno v pravdě a lásce, pak musí tato základní struktura episkopé ve službě koinónii církví – totiž vzájemné doplňování primaciálního a konciliárního aspektu – být uskutečňováno i na univerzální rovině. Jediný biskupský stolec, který vznáší nárok na univerzální primát, je biskupský stolec v Římě (...) Zdá se přiměřené, aby v každé budoucí jednotě byl univerzální primát (...) vykonáván tímto biskupským stolicem“ (č. 23, srov. 12).

Na jedné straně anglikáni a katolíci souhlasí s tím, že vedení církve nemá být chápáno monokraticky a autoritářsky, nýbrž kolegiálně a konciliárně, na druhé straně se shodují v tom, že na různých rovinách církevního společenství mají přejímat odpovědnost a vedení individuální nositelé úřadu. Toto pojetí podstaty církevní služby jednoty se pak přenáší i na celocírkevní rovinu. Potud se zdá, že uskutečnění Petrovy služby v jediné osobě (na rozdíl od skupiny nebo synody) je založeno v podstatě církve. Viděno v této souvislosti, lze řešit i problém, spočívající v nauce Prvního vatikána o primátu jakožto instituci „božského práva“. „Chápe-li se tato nauka jako výpověď“ v tom smyslu, že univerzální primát biskupa římského je částí Božího plánu pro univerzální koinónii, pak jí není třeba odporovat“ (č. 24b).

Komise zastává pojetí, že dosažený konsens o principech primátu je velmi významný a podává solidní bázi pro to, abychom se vyrovnali s těžkostmi, jež dosud nemohly být překonány. Na konci dokumentu jsou uvedeny dosud trvající problémy, a to způsobem, který v některých případech naznačuje směr řešení. Jde mimo jiné o tu potíž, jak doložit papežský primát z novozákonních míst o Petrovi takovým způsobem, jak bylo zvykem na katolické straně a jak si na to tato strana činí nárok. Dále nemohou anglikáni obecně přijmout, že by byl papež ve své nauce za určitých podmínek neomylný: i když se uznává, že 1. vatikánem vyloučilo, že by papež obdržel nové zjevení nebo mohl definovat nezávisle na svých spolubiskupech a celé církvi, představují nové mariánská dogmata překážku, protože je tu pochybnost, zda je přiměřené nebo možné ukládat je jako podstatný prvek víry křesťanům. Nakonec je pro anglikány zdrojem obav bezprostřední jurisdikce, připisovaná papeži nad celou církví, když nejsou její hranice jasně vyznačeny. Prohlášení, že už podle záměru 1. vatikána má být papežská pravomoc ustavena k udržení a podpoření místních církevních struktur, a ne k jejich podminování, se sice vzalo na vědomí, ale bude velice záviset na římské praxi, zda se zde rozptýlí určité pochybnosti.

B. Možnosti nové interpretace a nového strukturování papežského úřadu z katolického hlediska

V připomínce ekumenického setkání na téma „Petrova služba“ (Heidelberg, říjen 1977), napsal Yves Congar: „V podstatě nejsou ani protestanti, ani anglikáni, ani pravoslavní ochotni přijmout papežské dogma 1. vatikána (v dané formě). Uznávají ale všeobecně dva body, které jsou velmi významné: 1. Celocírkevní úřad jednoty v linii toho, co Nový zákon popisuje jako Petrovu službu, je žádoucí. 2. Tento úřad by byl věcí obnoveného papežství, tj. bez další diskuse se vyhovuje přání, aby byl vyhrazen římskému biskupovi. To všechno by bylo před dvaceti lety ještě nemožné“ (25).

Pozitivní postoj nekatolické strany vůči papežství (26) nám však nesmí dát zapomenout na podmínky a požadavky, jež se kladou. Ty se týkají dílem nauky, dílem praxe. V následujícím textu spíše naznačíme než rozvedeme, jak by se k nim mělo přistupovat.

Nová interpretace vatikánských dogmat

Možnost špatného pochopení dogmat o primátu a neomylnosti je notoricky známa (27). V ekumenickém rozhovoru však nejde jen o vyjasňování terminologie a ozřejmování intencí koncilu. Je třeba si nadto položit otázku, zda souhlas s naukovými rozhodnutími 1. vatikána, jak je máme před sebou, vůbec musí patřit k podmínkám znovusjednocení oddělených církví s katolickou církví (28).

Pokud jde o dogma o papežské *neomylnosti* při rozhodnutích *ex cathedra*, uznává se dnes, že význam tohoto dogmatu není tak veliký, jak se kdysi zdálo podle nadějí jeho zastánců resp. obav jeho protivníků. Tato pravomoc, vybojovaná pro papeže, dosud nehrála velkou roli a pro budoucnost budte ještě více platit, že se všeobecně platné a ústřední otázky víry řeší i bez ní (29). V tom smyslu nebylo třeba dělat z této pravdy šiboleť katolicismu a na jejím uznání činit závislou příslušnost k římskokatolické církvi. Kromě toho je třeba brát ohled na to, že vatikánská dogmata hluboce zrcadlí specifickou situaci a myšlenkový svět římskokatolické církve, nakolik se při vši zásadní katolicitě stále silněji stávala více nebo méně izolovanou dílčí církví (29a). Vzhledem ke znovusjednocení by bylo třeba začít se zcela novým procesem recepce konfesionálně katolických dogmat, v jehož průběhu by pro nekatolické církve byla závazná teprve tehdy, když by se jejich smysl znovu položil jako otázka (30). V této souvislosti nabývá na důležitosti otázka, zda koncily Západu od rozdělení v r. 1054 lze považovat za ekumenické v plném smyslu slova. V dopisu k sedmistému výročí 2. lyonského koncilu (1274), který se obvykle označuje za „ekumenický“ (srov. Denzinger–Schönmetzer) mluví papež Pavel VI. o tomto „unijním koncilu“ zřejmě vědomě jako o „generální synodě západní církve“ (31) L. Bouyer, člen papežské teologické komise, předložil úvahy o možných etapách znovusjednocení pravoslavné a katolické církve: jeden z těchto kroků by spočíval v tom, že by obě církve uznaly jen sedm prvních koncilů nerozdělené církve za ekumenické a přiznaly jim definitivní platnost: pozdější koncily by zůstaly předmětem interpretace a recepčního procesu, jež by nebyly uzavřeny (32).

Pokud jde o univerzální *jurisdikční primát*, muselo by se v nové formulaci jednoznačně vysvětlit, že jeho první úkol spočívá v tom, že podporuje spolupráci a výměnu samostatných místních církví. Papež smí do autonomie dílčích církví

zasahovat jen v těch případech (jež jsou fakticky výjimečné), kdy hrozí nebezpečí pro víru nebo disciplínu a místní resp. regionální autority nejsou s to toto nebezpečí odstranit (33). Církevní dějiny ukazují, že římský primát, pokud jde o jeho uskutečňování, byl v prvním tisíciletí ještě zřetelně orientován na legitimní mnohost v jednotě, kolegialitě a konciliaritě a na zásadu subsidiarity (33a).

Má-li papežství pro církve vůbec význam, pak musí být důležitost jeho funkce prokazatelná už v prvním tisíciletí, popř. v prvotní církvi, i když tehdy (přínejmenším vůči Východu) nevystupovalo v té formě, kterou poznaly doby pozdější. Tato raná, dlouhou dobu trvající podoba papežské pravomoci nemůže být tedy ani dnes prostě překonána (34). Podle názoru významných katolických teologů nemusíme proto žádat, aby nekatolické církve a křesťané uznali papežský úřad v té pojmové podobě a praktickém tvaru, jak si ho vytvořila západní církev během středověku a protireformace. V této době byl celocírkevní papežský úkol ve skutečnosti silně určován partikulární funkcí papeže jakožto metropolitů římské církevní provincie, primasa Itálie a patriarchy Západu. „Když cařihradský patriarcha Athenagoras nazval papeže při jeho návštěvě Fanaru 25. 7. 1967 nástupcem Petrovým, prvním mezi námi co do cti, tím, kdo má předsednictví v lásce, vyjádřil ten to velký církevní představitel podstatu toho, co smýšlelo o papežském primátu první tisíciletí, a Řím už nemusí trvat na výslovnějším vyznání. Znovusjednocení by se mohlo odehrát na této základně: na jedné straně by východní církve přestaly označovat západocírkevní vývoj ve druhém tisíciletí za heretický a uznaly by římskokatolickou církev v její fakticky vzniklé podobě za legitimní a pravověrnou, zatímco na druhé straně by katolická církev uznala východní církve za pravověrné a legitimní v té podobě, kterou si zachovaly“ (35). „Jednota, s Římem by ve své konkrétní stavbě a v životě obcí východního křesťanství mohla být stejně „nepostižitelná“ jako ve staré církvi. Hmatatelné změny by spočívaly např. v tom, že by při obsazování centrálních biskupských stolců existovala výměna uznávacích dopisů, srovnatelná s prvocírkevní „ratifikací“, že by se znovu scházely společné synody a koncily, (...) že by konečně biskup římský byl zase jmenován v mešním kánonu a v přímlovách...“ (36). Odpovídající pravidla by mohla platit pro budoucí sjednocení s církve, které vzešly z reformace.

Jistěže můžeme pochybovat o tom, že pojem „čestný primát“ (na rozdíl od primátu jurisdikčního) postihuje to, oč jde. Odhlédneme-li od toho, že by se tímto označením zavedla právě vposledku nebiblická kategorie (pokud jde o úřad), je problematické, zda očekávaná služba papeže jednotě církve (srov. shora) je myslitelná bez *právních* zmocnění: papež by např. musel mít z titulu svého úřadu oprávnění závazně svolat koncil. Kromě toho se zdá, že římskému biskupovi byla už ve staré církvi, a to i východní, přiznávána autorita (např. v otázce úcty obrazů), jež není obsažena v pojmu „čestný primát.“ (I řecký výraz tímé říká více.) (37) Společně s pravoslávím bychom museli dále uvažovat o tom, co vyplývá pro strukturu a pravomoc *církevní* služby jednoty ze skutečnosti, že na Východě určoval jednoznačně jurisdikční pravidla života a jednoty císař (38).

Nová praxe papežského úřadu

To, co jsme řekli o ekumenicky ovlivněném novém pochopení tradiční římskokatolické nauky o papežství, nelze oddělit od nové realizace „Petrovy služby“.

Nové dogmatické perspektivy závisejí dalekosáhle na praktických změnách, které se už aspoň do jisté míry začaly realizovat (39).

Má-li se papež stát pro nekatolické církve důvěryhodný, musel by především pokračovat v účinně započaté linii zhodnocení a posílení kolegiálních a synodálních struktur (40). I když je kolegium biskupů nositelem „nejvyšší a plné moci“ v církvi jen „s papežem“ a „pod papežem“ (2. vatikánum), neuděluje mu tuto nejvyšší autoritu papež. Jsou proto možné kolegiální iniciativy, jež nevycházejí od papeže a samotného papeže zavazují (alespoň v morálním smyslu). Neexistuje sice dosud žádná (papežem vydaná) *církevně — právní* norma, jež by papeži ukládala odpovídající postup vzhledem k podnětům biskupů. Biskupská synoda např. je jen poradní gremium, bez práva určovat si sama, jak často se sejde, o jakých tématech bude jednat a jak bude fungovat. Nebylo by však žádným okleštěním papežské autority, kdyby papež způsob své spolupráce s episkopátem z větší části právně fixoval do procesního řádu, na nějž by se biskupové vůči papeži mohli odvolat (41).

Ve své „fantazii“ o r. 1985 vkládá Karl Rahner papeži oněch let do úst tato slova o papežském učitelském úřadu: „Rozhodl jsem se kodifikovat přesný a jasný procesní řád, který přesně, určuje, jak má probíhat příprava k římským naukovým rozhodnutím, ať už pouze autentického, nebo definujícího rázu (pokud ty druhé lze v budoucnosti ještě očekávat). Samozřejmě jsem ochoten přijímat návrhy k obsahu těchto procesních norem.“ Papež pak vysvětluje, proč je to podle katolických principů možné. Papež nezískává z titulu své ho učitelského úřadu žádná nová zjevení. „Je autoritativním mluvčím víry církve a má k tomu přispění Ducha, přispění, které vposledku znamená od Boha přicházející soulad papeže s neomylným vědomím víry celé církve. Má-li se tato konstitutivní vazba papeže na víru církve uplatnit, je dnes nezbytně třeba výslovného dotazu u celého episkopátu, ne pouze milostivého dovolení pochvalného souhlasu (jako třeba u Pia IX. a Pia XII. v souvislosti s mariánskými dogmaty). Je zřejmé, že k takovému dotazu by muselo dojít určitými, dnešním možnostem odpovídajícími způsoby zaručujícími explicitnost, průzračnost, možnost dialogu, konzultace teologů atd. a že by nesměl chybět dnes samozřejmý veřejný ráz. Musím však také připustit, že až do nejnovější doby nebyly v Římě takové postupy dosti zřetelně reflektovány a zavedeny, jak je to vidět i na dosti nedávných naukových prohlášeních kongregace pro otázky víry“ (42).

Ochota k obnově struktur vztahu mezi papežem a církvi by musela být dokumentována i v dalších bodech, např. v praxi jmenování biskupů papežem. Můžeme se však vděčně zmínit o tom, že právě papež Pavel VI. se nejen podjal vysoce významných ekumenických iniciativ a podporoval je (jak ukazuje náš přehled), ale se stejnou energií se snažil, aby prosadil zásady 2. vatikána právními reformami do střízlivé skutečnosti církevní ústavy.

Poznámky

- 1) Una Sancta 31 (1976) 9.
- 2) Až do r. 1975 se nemohla ani panorthodoxní konference na Rhodu (1964) ani v Chambés (1968) rozhodnout pro společný dialog ortodoxních církví s římskokatolickou církví. (Srov. Irénikon 1976,59).
- 3) Výroky patriarchy Athenagorase I. a Dimitria I. (srov. Irénikon 1976,426).
- 4) Tak metropolita Damaskinos Papandreu, v: J. Ratzinger (vyd.): Dienst an der Einheit, Düsseldorf 1978, 158–164; srov. K. Ch. Felmy, Petrusamt und Primat i. d. modernen orthodoxen Theologie, v: H.–J. Mund (vyd.): Das Petrusamt in der gegenwärtigen theol. Diskussion, Paderborn 1976, 85–99.
- 5) Srov. níže.
- 6) Kontakty mezi „východními pravoslavnými církvemi“ (též „předchalkedonskými“ nebo „staro-orientálními“) a římskokatolickou církví jsou teprve v počátcích. Od r. 1971 se vedou neoficiální teologické konzultace, zprostředkované rakouskou nadací „Pro oriente“. Těchto setkání se však účastní i kopští a etiopští biskupové. V mezidobí byl za „papeže“ a patriarchu koptské církve zvolen jeden z nejměrodatnějších starovýchodních teologů a ekumeniků, Amba Shenouda. R. 1973 navštívil papeže Pavla s velkou delegací a spolu s ním uveřejnil společné vyznání víry. Srov. Konziliarität u. Kollegialität (Pro oriente), Innsbruck 1975, 17. – Dobré vztahy jsou i mezi katolíkem a patriarchem arménců a Římem. Srov. Irénikon 1973, 2141 ; tamt. 1976, 501.
- 7) Srov. text v: H. Stirnimann – L. Vischer (vyd.): Papsttum und Petrusdienst, Frankfurt 1975, 144n.
- 8) Srov. tamtéž 141–144.
- 9) Srov. H. Fries: Glaube und Kirche als Angebot, Graz–Wien–Köln 1976, 314.
- 10) Amt und universale Kirche. Úvod a č. 28 (Text v: Stirnimann–Vischer, Papsttum, 91–139.
- 11) Tamtéž, č. 28.
- 12) Tamtéž, č. 32.
- 13) Srov. Studie skupiny odborníků pro Nový zákon, anglicky, něm. vydání R. E. Brown aj. (vyd.): Der Petrus der Bibel, Stuttgart 1976.
- 14) Amt u. universale Kirche, č. 9, 13, 40, 51n.
- 15) Srov. G. Gassmann, v: Brandenburg/Urban, Petrus u. Papst, 177.
- 16) Amt u. Universale Kirche, č. 30, 42, 49n.: k tomuto bodu srov. myšlenky Hardinga–Meyera v: Stirnimann–Vischer, Papsttum, 73–90 („Das Papsttum in lutherischer Sicht“), zvl. 84n.
- 17) Text v: Una Sancta 27 (1972) 22n.
- 18) Srov. vývody G. Gassmanna, L. Vischera a H. Meyera, v: Stirnimann–Vischer, Papsttum.
- 19) W. Pannenberg, Etnik u. Ekklesiologie, Göttingen 1977, 207n, 266, 274n, 276, pozn. 14.
- 20) Srov. zprávu o rozhovorech, jež byly vedeny v letech 1970–77 z pověření Světového svazu reformovaných církví a římského sekretariátu pro jednotu křesťanů: Una Sancta 33 (1978), 2–24, zvl. 22n.
- 21) V: Stirnimann–Vischer, Papsttum, 37, srov. 43.
- 22) Tamtéž, str. 48n.
- 23) V: J. Ratzinger, Dienst an d. Einheit, 133–145, 140, 142; týž, La Primauté del' Eglise de Pierre et de Paul, Paris 1977.
- 24) Text v: Herderkorrespondenz 31 (1977) 191–195, k tomu G. Gassmann: Annäherung in der Papstfrage? v: tamt. 98–101; E. Yarnoldi Primacy and Conciliarity, v: The Month, březen 1977, 78–81.
- 25) Y. Congar: La Papauté, question oecuménique, v: La Documentation Catholique, N. 1734 (1978), 83n.
- 26) Existují prohlášení, v nichž protestanti a starokatolíci mluví o papeži vcelku pozitivněji než mnozí katolíci; srov. B. G. Denzler (vyd.), Papsttum heute und morgen, 57, Antworten auf eine Umfrage, Regensburg 1975.
- 27) Srov. W. de Vries, Ist der Primat Kindernis im ökumen. Gespräch? v: Stimmen d. Zeit 191 (1973), 480–387; W. Kasper, Dienst an d. Einheit u. Freiheit d. Kirche, v: J. Ratzinger, Dienst a. d. Einheit, 81–104.
- 28) Srov. D. Papandreu, v: Ratzinger, Dienst, 153n.

- 29) Srov. K. Schatz: Totalrevision der Geschichte des I. Vatikanums? v: Theol. u. Phil. 53 (1978) 248–276.
- 29a) Die Römisch–kathol. Kirche als eine einzige grosse Diözese: srov. J. Ratzinger, Das neue Volk Gottes, Düsseldorf 1969, 135n, 229.
- 30) Y. Congar píše: „4. zasedání 1. vatikána musí být předmětem nového přijetí, to znamená, že věc, přijatá po r. 1870 celým společenstvím katolíků v podmínkách tehdejší doby musí být ve spojení s jinými církvemi nově promyšlena a nově formulována s ohledem na to, co „učitelský úřad“ skutečně je...“ (v: Revue des Sciences phil. et théol. 62 (1978/88)).
- 31) Srov.: H. Boelaars, Ökum. Konzilien oder wetl. Synoden? in Theol. d. Gegenwart, 18 (1975), 108–111; Y. Congar v: Rev. d. sc. ph. th. 59 (1975), 138, 495.
- 32) Istina 20 (1975), 112–115.
- 33) Srov. tamtéž.
- 33a) Tento pojem používáme, i když nám musí být jasné, že místní církve lze pokládat za menší jednotky nebo podjednotky jen v analogickém smyslu.
- 34) Srov. W. de Vries, uv. m., 486.
- 35) J. Ratzinger, Prognostics sur l'avenir de l'oecumenisme, v: Proche Orient chrétien 26 (1976), 209–219, 214; srov. Y. Congar, v: La Doc. cath. 1978, 84.
- 36) J. Ratzinger; Das neue Volk Gottes, 142n. Srov., co se zde říká o nutnosti jakési „relecture“ 1. vatikána.
- 37) Srov. Y. Congar, v: Rev. d. sc. ph. th. 1975, 501, 503; 1976, 694; R. Stirnimann–Vischer, Papsttum, 42, pozn. 12.
- 38) Y. Congar, v.: Rev. d. sc. ph. th. 1975, 504, týž; Das Bischofsamt und die Weltkirche, Stuttgart 1964, 274n.
- 39) H. J. Pottmeyer, Petrusamt i. d. Spannung von Amt u. Charisma, v: Una Sancta 1976, 299–309, 308n (citát z Pannenberga).
- 40) K tomu je důležité; Concilium 11 (1975) 513–587, srov. W. Beinert, Das Petrusamt u. die Ortskirchen, v: Brandenburg/Urban, Petrus u. Papst, 95–116; H. Schmitz, Tendenzen nachkonziliarer Gesetzgebung in; Intern. Kath. Zeitschr. 6 (1977) 524–539; G. Zizola, Die Kurienreform, v: Theol. d. Gegenw. 21 (1978), 28–36.
- 41) Srov. K. Rahner; Chancen d. Glaubens, Freiburg i. Br. 1971, týž: Vorfragen zu einem ökumenischen Amtsverständnis, Freiburg 1974, G. Alberigo v: Concilium 1975, 518n; J. Ratzinger, Volk Gottes, 221n.
- 42) K. Rahner, Der Traum von der Kirche, v: Quatember 42 (1978), 67–76, 70n.

Augustin Schmied (červen 1978)